

Barokowa rzeźba nagrobkowa

- [Barokowa rzeźba nagrobkowa](#)

Barokowa rzeźba nagrobkowa

Ważne daty

1603-1604 – nagrobek Piotra Tarnowskiego z katedry w Łowiczu

1624-1628 – nagrobek prymasa Henryk Firleja z katedry w Łowiczu

ok. 1612-1620 – nagrobek Zuzanny i Janusza Ostrogskich z katedry w Tarnowie

1642 – nagrobek Piotra Opalińskiego z kościoła p.w. Najświętszej Marii Panny niepokalanie Poczętej w Sierakowie

1654 – nagrobek biskupa Piotra Gembickiego z katedry w Krakowie

ok. 1695-1699 – nagrobek biskupa Andrzeja Trzebickiego w kościele p.w. śś. Piotra i Pawła w Krakowie

1692-1693 – nagrobek Jakuba Sobieskiego w kolegiacie p.w. św. Wawrzyńca w Żółkwi

Scenariusz dla nauczyciela

Scenariusz zajęć do pobrania.

Plik o rozmiarze 79.65 KB w języku polskim

I. Rozwijanie zdolności rozumienia przemian w dziejach sztuki w kontekście ich uwarunkowań kulturowych, środowiskowych, epok, kierunków, stylów i tendencji w sztuce. Uczeń:

10. formułuje samodzielne, logiczne wypowiedzi argumentacyjne na temat epok, kierunków, stylów i tendencji w sztuce oraz środowisk artystycznych.

1. wykazuje się znajomością chronologii dziejów sztuki, z uwzględnieniem:

d) sztuki nowożytnej (renesans, manieryzm, barok, rokoko, klasycyzm),

7. łączy najistotniejsze dzieła ze środowiskiem artystycznym, w którym powstały;

II. Zapozdawanie z najwybitniejszymi dziełami w zakresie architektury i sztuk plastycznych. Uczeń:

10. określa funkcję dzieła i wskazuje jej wpływ na kształt dzieła;

13. dokonuje opisu i analizy, w tym porównawczej, dzieł z uwzględnieniem ich cech formalnych:

b) w rzeźbie: bryły, kompozycji, faktury, relacji z otoczeniem,

18. formułuje samodzielne, logiczne wypowiedzi argumentacyjne na temat dzieł sztuki.

2. wskazuje twórców najbardziej reprezentatywnych dzieł;

7. rozróżnia podstawowe motywy ikonograficzne;

8. wymienia różne funkcje dzieł sztuki, takie jak: sakralna, sepulkralna, estetyczna i dekoracyjna, dydaktyczna, ekspresyjna, użytkowa, reprezentacyjna, kommemoratywna, propagandowa, kompensacyjna, mieszkalna i rezydencjonalna, obronna, magiczna;

9. identyfikuje najbardziej reprezentatywne i najśłynniejsze dzieła na podstawie charakterystycznych środków warsztatowych i formalnych oraz przyporządkowuje je właściwym autorom;

III. Zapozdawanie z dorobkiem najwybitniejszych twórców dzieł architektury i sztuk plastycznych. Uczeń:

1. wymienia najistotniejszych twórców dla danego stylu lub kierunku w sztuce;

3. sytuuje twórczość artystów powszechnie uznawanych za najwybitniejszych w czasie, w którym tworzyli (z dokładnością do jednego wieku, a w przypadku twórców sztuki nowoczesnej i współczesnej – z dokładnością do połowy wieku) oraz we właściwym środowisku artystycznym;

4. łączy wybrane dzieła z ich autorami na podstawie charakterystycznych środków formalnych;

IV. Kształcenie w zakresie rozumienia i stosowania terminów i pojęć związanych z dziełami sztuki, ich strukturą i formą, tematyką oraz techniką wykonania. Uczeń:

2. zna terminologię związaną z opisem formy i treści dzieła malarskiego, rzeźbiarskiego i graficznego, w tym m.in. nazwy formuł ikonograficznych, słownictwo niezbędne do opisu kompozycji, kolorystyki, relacji przestrzennych i faktury dzieła;

6. właściwie stosuje terminy dotyczące opisu treści i formy dzieł sztuk plastycznych;

V. Zapoznanie ze zbiorami najważniejszych muzeów i kolekcji dzieł sztuki na świecie i w Polsce, a także z funkcją mecenatu artystycznego oraz jego wpływem na kształt dzieła sztuki. Uczeń:

3. łączy dzieło z muzeum lub miejscem (kościół, pałace, galerie), w którym się ono znajduje.

Nauczysz się

określać cechy formalne nagrobków;

przyporządkowywać rzeźby do miejsc, w których się znajdują;

rozpoznawać postacie z nagrobków;

opisywać dekoracje w wybranych dziełach.

Między późnym renesansem a wczesnym barokiem. Ewolucja form plastyki nagrobnej

Rzeczywistość rzeźby nagrobkowej w baroku jest związana z kontrreformacją. W dekoracji często pojawiały się inskrypcje i motywy wanitatywne: klepsydry, czaszki, kości. W okresie wczesnego baroku wciąż popularny był późnorenesansowy typ nagrobka – przyścienny, niekiedy piętrowy, z przedstawieniem leżącej, pogrążonej we śnie postaci zmarłego. Model ten cieszył się dużą popularnością jeszcze na początku XVII wieku. Przykładem wczesnobarokowej plastyki sepulkralnej, który formalnie posiada cechy późnego renesansu jest nagrobek Piotra Tarnowskiego z lat 1603–1604, znajdujący się w katedrze w Łowiczu. Autorem pomnika był Willem van den Blocke, Flamandczyk z pochodzenia, działający głównie w Gdańsku. Van den

Blocke reprezentował tzw. nurt niderlandzki w rzeźbie nagrobkowej, dla którego charakterystyczna była prostota i jasność kompozycji obudowy architektonicznej przy jednoczesnym zainteresowaniu człowiekiem.

Willem van den Blocke, nagrobek Piotra Tarnowskiego, 1603-1604, Katedra w Łowiczu, online-skills, CC BY 3.0

W latach 1624-1628 powstał nagrobek powstał prymasa Henryka Firleja – autorem projektu był syn Willema, Abraham van den Blocke. Nowym rozwiązaniem formalnym jest tu przedstawienie klęczącej postaci zmarłego, pogrążonego w modlitwie. Nagrobek jest przykładem dzieła, które przestało być samodzielne i stanowiło integralną część przestrzeni, w której zostało osadzone. Ten rodzaj nagrobka stosowany był do połowy XVIII wieku.

Abraham van den Blocke, nagrobek prymasa Henryka Firleja, 1628, Katedra Łowicka, online-skills, CC BY 3.0

Z roku 1620 pochodzi nagrobek Zuzanny i Janusza Ostrogskich. Za architektoniczną formę pomnika odpowiedzialny był Willem van den Blocke, zaś figury i ornamenty wyszły spod dłuta Jana Pfistera. Monumentalna, architektoniczna oprawa (12,90 m wysokości i 7,90 m szerokości) wykonana została z wielobarwnych marmurów, podobnie jak postacie pary książęcej. Pozostałe rzeźby figuralne i dekoracje odkuto w [alabastrze](#).

Wilhelm van den Blocke i Jan Pfister, nagrobek Zuzanny i Janusza Ostrogskich, 1612-1620, Katedra w Tarnowie, flickr.com, CC BY 3.0

W 1642 roku powstał nagrobek Piotra Opalińskiego, wojewody poznańskiego, znajdujący się w kościele Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej w Sierakowie, a ufundowany przez Opalińskich. Autorem pomnika jest krakowski rzeźbiarz i architekt włoskiego pochodzenia, Sebastian Sala. Podtrzymał on północną tradycję stosowania dwubarwnego materiału. Dominujący w oprawie czarny kamień to tzw. marmur dębnicki. Kamień ten, często stosowany w tzw. małej architekturze, wprowadzał uroczysty, a jednocześnie żałobny nastrój i dynamikę, odpowiadające założeniom epoki.

Sebastian Sala, nagrobek Piotra Opalińskiego, 1642, Kościół w Sierakowie, wikimedia.org, CC BY 2.5

Wpływy włoskie w dojrzałym baroku - typ nagrobka popiersiowego

W epoce baroku do Polski dociera rozpowszechniana przez Włochów sztuka ukierunkowana na widza, wywołanie wrażenia i emocji, oparta na dynamice i ekspresji. Zmianie uległa architektoniczna oprawa nagrobków, w której zaczęła się pojawiać nowa ornamentyka oraz barwne materiały kamieniarskie – jasny [marmur](#) i alabaster, pozyskiwany z kamieniołomów w Chęcinach oraz tzw. czarny [marmur](#), wydobywany w podkrakowskich Dębnikach. Ok. 1630 roku pojawia się nowy typ nagrobka, zapożyczony z małej architektury włoskiej – popiersiowy,

wywodzący się z rzeźby antycznej, a ukształtowany przez rzeźbiarzy rzymskich. Wizerunek zmarłego zamieszczany był pod arkadą lub w [edikuli](#). Nowy typ nagrobka reprezentuje popiersie biskupa Piotra Gembickiego z 1654 roku, wykonane przez nadwornych artystów Jana Kazimierza: rzeźbiarza Francesco Rossiego oraz architekta Giovanniego Battistę Gisleniego.

Francesco Rossi i Giovanni Battista Gisleni, nagrobek biskupa Piotra Gembickiego, 1654, Katedra Wawelska, Kraków, [wikimedia.org](#), domena publiczna

Nagrobek biskupa Andrzeja Trzebickiego powstał w latach 1695-1699, jego autorstwo nie jest znane. Monumentalny, trójosiowy pomnik ma wyraźne podziały pionowe i poziome. Oś środkowa jest cofnięta w stosunku do bocznych. Architektoniczna oprawa z marmuru dębnickiego kontrastuje z jasnym i różowym marmurem figur i dekoracji. Jednocześnie jest to kontrast między monumentalną, dość plastyczną, ale powściągliwą formą oprawy, a dynamiką i bogactwem rzeźby. Bogata jest również ikonografia dzieła.

Autor nieznany, nagrobek biskupa Andrzeja Trzebickiego, 1695-1699, Kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Krakowie, [online-skills](#), CC BY 3.0

Dekoracja architektoniczna nagrobka

Autor nieznany, nagrobek biskupa Andrzeja Trzebickiego, 1695-1699, Kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Krakowie, [online-skills](#), CC BY 3.0

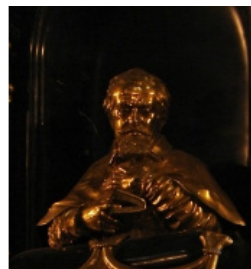
Równolegle ze sztuką pełną patosu, dynamiczną, działającą na emocje, powstawały dzieła statyczne, prostsze w formie, powściągliwe. Za panowania Jana III Sobieskiego powstał w kolegiacie św. Wawrzyńca w Żółkwi zespół nagrobków krewnych króla. Ich autorem był Andrzej Schlüter. Powstały w latach 1692-1693. Nagrobek Jakuba Sobieskiego, ojca Jana, charakteryzuje się prostą, niezbyt rozbudowaną formą oprawy.

Andrzej Schlüter, nagrobek Jakuba Sobieskiego, Kolegiata pw. św. Wawrzyńca w Żółkwi, [dzieje.pl](#), CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Rozpoznaj osoby przedstawione we fragmentach nagrobków.

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Uzupełnij tekst.

Sztuka nagrobkowa zaliczana jest do tzw. . Cechuje ją różnorodność zastosowanego materiału; niezwykle popularny był w kolorze czarnym oraz jasny i . We wczesnym baroku kontynuatorem form renesansowych był , artysta flamandzkiego pochodzenia, działający głównie w Gdańsku. Na południu Polski popularne były realizacje , autora m. in. nagrobka znajdującego się w kościele w Sierakowie. Wysokiej klasy nagrobkiem popiersiowym był nagrobek biskupa znajdujący się w . Jego autorami byli Włosi - nadworni artyści króla Jana Kazimierza: rzeźbiarz oraz architekt .

Piotra Gembickiego

Battista Gisleni

Francesco Rossi

małej architektury

marmur dębnicki

Piotra Opalińskiego

Willem van den Blocke

alabaster

Sebastiana Sali

katedrze wawelskiej

marmur

Ćwiczenie 5

Dopasuj właściwe terminy do poniższych ornamentów.

putta, panoplia, girlanda kwiatowa

.....

.....

.....

Ćwiczenie 6

Do nagrobków dobierz miasta, w których się znajdują.

nagrobek Zuzanny i Janusza Ostrogskich

Łowicz

nagrobek Piotra Tarnowskiego

Żółkiew

nagrobek Jakuba Sobieskiego

Tarnów

nagrobek biskupa Andrzeja Trzebickiego

Kraków

Ćwiczenie 7

Połącz nagrobki z ich autorami.

nagrobek biskupa Piotra Gembickiego

Abraham van den Block

nagrobek prymasa Henryka Firleja

Wilhelm van den Blocke i Jan Pfister

nagrobek Jakuba Sobieskiego

Andrzej Schlüter

nagrobek Piotra Tarnowskiego

Willem van den Blocke

nagrobek Zuzanny i Janusza Ostrogskich

Francesco Rossi i Giovanni Battista
Gisleni

Polecenie 1

Przypomnij sobie cechy nagrobków renesansowych i wskaż podobieństwa i różnice pomiędzy nimi, a nagrobkami barokowymi.

Słownik pojęć

Alabaster

drobnoziarnista odmiana gipsu, przepuszczająca światło, w kolorze białym lub o żółtawym albo różowawym odcieniu.

Edikula

też: aedicula, edykuła -1. w starożytności kapliczka zwieńczona frontonem wspartym na pilastrach lub kolumnach; 2. model budynku; 3. nisza w wewnętrznych ścianach budynku.

Feston

ornament w formie podwieszanej w dwóch miejscach draperii lub wieńca z kwiatów, liści albo owoców. W punktach podwieszenia znajduje się najczęściej guz oraz wstęga lub kokardka.

Girlanda

motyw dekoracyjny w formie podwieszanego, zwisającego ku dołowi pęku kwiatów, liści, owoców.

Kampanula

ornament w formie dzwonkowatych kwiatów; występuje głównie w formie wiszącej, rzadziej girlandy.

Marmur

skała metamorficzna z dużą zawartością kalcytu, dająca się wypolerować na wysoki połysk. Może mieć barwę białą, szarawą, różową, zielonkawą lub czarną.

Marmur dębnicki

odmiana marmuru o czarnej barwie, wydobywana w podkrakowskich Dębnikach.

Panoplia

motyw dekoracyjny, w którym zastosowane zostały krzyżujące się elementy uzbrojenia.

Putto

w sztuce renesansu, baroku i rokoka postać małego aniołka, popularna w dekoracji barokowej.

Słownik pojęć został opracowany na podstawie:

Słownik terminologiczny sztuk pięknych, red. K. Kubalska-Sulkiewicz et al., Warszawa 1996

Galeria dzieł sztuki

Willem van den Blocke, nagrobek Piotra Tarnowskiego, 1603-1604, Katedra w Łowiczu, online-skills, CC BY 3.0

Bibliografia

J. Daranowska-Łukaszewska, *Nagrobek biskupa Andrzeja Trzebickiego w kościele św. Piotra i Pawła w Krakowie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, XXXIX, nr 2 (1977), s. 177-201

M. Fabiański, *O jezuickim nagrobku biskupa Andrzeja Trzebickiego*, „Folia Historiae Artium”, Seria Nowa, t. 10 (2005), s. 127-161

M. Karpowicz, *Barok w Polsce*, Warszawa 1988

S. Kozakiewicz, *Wczesny barok w Polsce*, Warszawa 1970

S. Kozakiewicz, *Późny barok w Polsce*, Warszawa 1970

P. Krakowski, *Pomnik nagrobny ks. Ostrogskich*, „Studia renesansowe”, II, red. M. Walicki, Wrocław 1957, s. 264-302

M. Kurzej, *Świątynia Mądrości. Program treściowy wystroju kościoła św. Anny w Krakowie*, „Folia Historiae Artium”, Seria Nowa, t, 13, 2015, s. 119-152

W. Tomkiewicz, *Piękno wielorakie. Sztuka baroku*, Warszawa 1971